

rimentálnou praxou, poskytujúcou bohatstvo príkladov kauzálnych spojení mechanických úkonov a premien, ktoré vytvárajú živnú pôdu pre zrod nových predstáv i pojmov a poháňajú vedu k ešte rýchlejšiemu rozvoju.

Podtrháva význam Darwinovej evolučnej teórie a Mendelejevovej periodickej sústavy pre formovanie vedeckého obrazu sveta, ukazuje závislosť mechaniky od ostatných vied (najmä vplyv biológie a matematiky), zatiaľ čo doteraz sme sa stretávali s opisovaním opačného pôsobenia. Skúma dejiny fyzikálnych a filozofických kategórií pod zorným uhlom ich dnešnej aktuálnosti a využitia na riešenie naliehavých úloh praxe i vývoja samotnej vedy.

Pretože práca je určená pre široký okruh čitateľov, ktorí sa zaujímajú o prírodovedecké a filozofické poznatky, autor nezabúda ani na vhodné objasnenie menej známych pojmov. Pritom však práca nestráca na vedeckosti a poslúži aj ako významná študijná pomôcka prírodovedcov, ktorí sa snažia osvojiť si dialekticko-materialistické metódy a ich aplikáciu na prírodovedecký výskum.

L. Polách

● **MARXIZMUS-LENINIZMUS O NÁBOŽENSTVE.*** Publikácia Josefa Potočka podáva stručný a populárny výklad najdôležitejších otázok marxisticko-leninského učenia o náboženstve. Je rozdelená do troch kapitol. V prvej autor vysvetľuje podstatu náboženstva, jeho definíciu, príčiny jeho vzniku a udržiavania. Jadro práce tvorí druhá a tretia kapitola. V druhej kapitole sa hovorí o spoločenskej úlohe náboženstva, o vzťahu socialistického štátu a marxistickej strany k náboženstvám a cirkvám, analyzujú sa príčiny existencie náboženských predstáv v socialistickej spoločnosti.

* Josef Potoček, *Základní problémy marxisticko-leninského učení o náboženství*, Praha 1962, str. 144.

V tretej kapitole autor rieši problematiku ciest a spôsobov prekonávania náboženstva a rozoberá hlavné zásady marxizmu-leninizmu v boji za prekonanie náboženských predstáv.

Práca poslúži čitateľom, ktorí prístupujú k štúdiu náboženskej a ateistickej problematiky.

(Iš)

● **MODELOVANIE V SOCIOLOGICKÝCH VÝSKUMOCH.** — Používanie modelov v jednotlivých vedách je na postupe a modelovanie sa začína uplatňovať aj v spoločenských vedách. Metodologickými otázkami, ktoré s tým súvisia, sa zaoberá P. P. Maslov v článku *Modelirovanije v sociologičeskich issledovanijach* (Voprosy filosofii 1962, č. 3). Autor má na mysli predovšetkým výskumy sociálno-ekonomického charakteru. Možnosť používať modely v sociologických výskumoch sa zakladá na skutočnosti, že spoločenské zákonitosti sa vzťahujú na systém javov, pričom ide o vystihnutie centrálnej tendencie,* v rámci ktorej javy systému fluktuujú. Maslov pripomína, že tu nejde o náhodilosť v pravom zmysle. O náhodilostiach by sme mohli hovoriť len vtedy, keby sa tieto odchýlky uskutočňovali úplne ľubovoľne.

Model definuje ako schému, ktorá odráža objektívnu zákonitosť v určitom úseku skutočnosti, formulovanú matematicky. Kvalita modelu závisí od kvality koncepcie a faktov, z ktorých vychádza.

Autor potom uvádza niekoľko príkladov modelovania v sociálno-ekonomických výskumoch, napr. model vypracovaný vo vedeckovýskumnom ústave práce, na základe ktorého možno sledovať rozvrstvenie rodín podľa príjmu, ktorý pripadá na jednu osobu, čo je omnoho presnejším ukazovateľom ako príjem hlavy rodiny, ďalej model, ktorý vystihuje zákonitosti vzťahov medzi spotrebou a výrobou jednotlivých tovarov a iné s použitím matematického a formálnologického aparátu.

Autorov postoj k používaniu modelov v sociologických výskumoch je kladný. Je však proti samoučelnému používaniu matematiky a zdôrazňuje nutnosť správnej teoretickej koncepcie ako východiska každého modelovania.

Správne využitie techniky modelovania v sociologických výskumoch prispeje k lepšiemu poznaniu zákonitosti socialistickej spoločnosti na prechode ku komunizmu.

(jP)

● PREŽÍVA MODERNÝ ČLOVEK KRÍZU?

Predstavitelia rôznych buržoáznych filozofických smerov už dlhší čas hovoria o akejsi kríze človeka, v ktorej sa nachádza v dôsledku všeobecnej technizácie ľudského života. Ak vraj nemá človek a vôbec celé ľudstvo prepadnúť všeobecnej skepse a fatalizmu, musí nájsť nejaký istý a pevný bod vo svojom živote i vo svojich dejinách. Takýmto bodom má byť viera v boha, ktorá má dať človeku zmysel života a má mu byť racionálnym a mravným kompasom, ktorý ho vyvedie zo zmätkov dnešnej doby. Nebolo by treba venovať podobným názorom väčšiu pozornosť, keby sa táto kríza nepodávala tak, ako by kríza vládnúcich tried bola krízou celej ľudskej spoločnosti a keby sa východisko z nej nehládalo v náboženstve. Existencia náboženstva v našej spoločnosti núti, aby dnešný moderný človek mal o tomto jave správny názor.

Autor práce *Moderní člověk a náboženství* J. Kyselý (Praha, SNPL 1962, 141 s.) sa zamýšľa nad príčinami existencie náboženstva vo vyspelých moderných spoločnostiach. V prvej časti práce venuje pozornosť sociálnym a gnozeologickým koreňom náboženstva v triednej spoločnosti. Podáva prehľad o rôznych filozofických smeroch na Západe, ktoré sa v podstate od seba neodlišujú, slabosti ktorých však teológovia využívajú na zdôvodnenie nevyhnutnosti existencie náboženstva. Avšak náboženstvo vo svojej pôvodnej forme môže už dnes ťažko čeliť marxistic-

kej filozofii. Preto sa náboženstvo snaží prispôbovať súčasným podmienkam. Táto metamorfóza súčasného náboženstva prebieha tak v teológii, ako aj v oblasti mravnej i sociálnej a výsledok sa má prejavíť v oblasti politickej, kde by náboženstvo malo upevniť ideologickú a politickú jednotu frontu reakčných síl proti socializmu a vzrastajúcim snahám o socializáciu v pokrokovom hnutí na Západe.

Hlavné ťažisko práce však spočíva v skúmaní príčin existencie náboženstva v socialistickej spoločnosti. Vychádza zo skutočnosti, že vedomie sa oneskoruje za spoločenským bytím a že ľudské vedomie neodráža celkom presne svoje spoločenské bytie. „Človek vstupuje do nových spoločenských vzťahov s istými pozostatkami starého myslenia, starej morálky a zvykov, starých noriem počínania, predstáv o občianskej zodpovednosti a názorov o svete. Tie spôsobujú, že človek postavený do nových ekonomických podmienok a výrobných vzťahov sa často subjektívne cíti s nimi v rozpore, lebo revolučné premeny spoločenských vzťahov znamenajú aj revolučnú zmenu v jeho postavení v spoločnosti, v jeho sociálnom a funkčnom živote“ (s. 67). Toto ťažké revolučné pretváranie využíva náboženstvo na svoje vegetovanie a vyberá si práve všetky rozporné momenty, ktorých negatívna stránka pomáha pretrvávaniu náboženstva v socialistickej spoločnosti. Autor venuje tiež pozornosť mylným názorom na náboženstvo a socialisticкую spoločnosť. Domnieva sa, „že zredukovať náboženstvo v našich pomeroch len na generačný negativizmus a prostý predsudok, je isté zjednodušenie, ktoré podceňuje vplyv náboženstva na životný postoj nášho človeka“ (s. 69). Nepokladá za správny názor, že v našej krajine sú už plne zlikvidované všetky objektívne sociálne vplyvy, ktoré by mohli napomáhať oživeniu náboženských predstáv.

Autor zdôrazňuje myšlienku, že náboženstvo sa prispôbuje nielen na Západe, ale aj u nás, aj keď má pre to oveľa ťaž-